

İRAM
YAYINLARI

HUZİSTAN'DA VAROŞLAŞMA: SORUNLAR VE SONUÇLAR

İç Politika Koordinatörlüğü

Ocak 2021 © İnan Araştırmaları Merkezi (İRAM). Bu eserin bütün hakları saklıdır.

Bu eser İRAM'dan yazılı izin alınmadan elektronik veya mekanik yollarla çoğaltılamaz. Metnin dijital versiyonu için www.iramcenter.org adresini ziyaret ediniz. Dijital kopya bu siteye aktif link verilerek kısmi olarak paylaşılabilir.

Burada ortaya konulan görüşler öncelikli olarak yazara aittir ve İRAM'ın kurumsal görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İRAM İç Politika Dizisi : 20
İç Politika Koordinatörü : Mehmet Koç

Genel Yayın Yönetmeni : Dr. Turgay Şafak
Yayın Koordinatörü : Alper Tok

Editör : Can Akcaoęlu
Mizanpaj : Hüseyin Kurt

İnan Araştırmaları Merkezi

Oğuzlar Mah. 1397. Sok. No.: 14 06520 Çankaya - Ankara / Türkiye

Tel: +90 (312) 284 55 02-03 | Faks: +90 (312) 284 55 04

e-posta: info@iramcenter.org | www.iramcenter.org

İRAM

İran Araştırmaları Merkezi

Huzistan'da Varoşlaşma: Sorunlar ve Sonuçlar

Suburbanization in Khuzestan: Challenges and Consequences

حاشیه نشینی در خوزستان: چالشها و پیامدها

İç Politika Koordinatörlüğü

İRAM
YAYINLARI

Analiz

İÇİNDEKİLER

Giriş	4
1. İran'da Varoşlaşma	7
2. Huzistan İli	8
2.1. Coğrafi Konum ve Demografik Yapı	8
2.2. İlin Etnik Dağılımı	8
2.3. İlin Ekonomik Yapısı	8
2.4. Huzistan'ın Kentli ve Köylü Nüfusu	9
2.5. Huzistan İlinin Nitelikli Yerleşim Birimleri	10
3. Huzistan'da Varoşlaşma Süreci	11
4. Huzistan'da Varoşlaşmanın Sonuçları	14
Sonuç ve Senaryolar	16
Kaynaklar	18

Haritalar

Harita 1: Huzistan İlinin Coğrafi Konumu	8
Harita 2: Huzistan Siyasi Haritası	8
Harita 3: Huzistan İlinin Önemli Ekonomik Kaynakları	10
Harita 4: Potansiyel Düzeylerine Göre Kategorize Edilen Yerleşim Birimleri	11

Tablolar

Tablo 1: 2016 (1395) Yılı Huzistan'da Etnik Grupların Dağılımı	9
Tablo 2: İran ve Huzistan'da Kentli Nüfus Oranı	12
Tablo 3: 2011-2016 Yılları Arasında Huzistan'ın Aldığı Göçün İlçelere Göre Dağılımı	13

Grafikler

Grafik 1: İran ve Huzistan'da Kentli Nüfus Oranı	12
--	----

Şekiller

Şekil 1: Huzistan'da Varoşlaşmanın Sonuçları	16
--	----

ÖZET

- Varoşlaşma, küresel bir olgu olarak birçok ülkeyi farklı sorunlarla karşı karşıya getirmektedir. Bu sorun, İran'da çözülmemiş yapısal sorunlardan biri olarak devlet için tehlike çanlarının habercisidir. Resmî istatistiklere göre İran'da varoşlarda yaşayan nüfus, 25 milyondan fazladır.
- Huzistan, varoşlaşma açısından İran'da ikinci sırada yer alan ildir ve nüfusunun beşte biri (yaklaşık bir milyon kişi) kentlerin kenar mahallelerinde yaşamaktadır. Huzistan'ın merkezi Ahvaz, 450.000'den fazla sakiniyle varoşlarda yaşayan nüfus açısından ülkede üçüncü sırada yer almaktadır.
- On yıllar boyunca ilin idari yönetiminde yanlış planlama politikalarının devam etmesinin sonuçlarından biri olarak ortaya çıkan bu durum, Huzistan'ı büyük dönüşümlere uğratmaktadır. İldeki varoşlaşma; çevresel, siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla istikrarsızlığın oluşmasına yol açmaktadır.
- Varoşlarda yaşayan yüksek nüfusuyla Huzistan ili, varoşlaşma sorunuyla da yakından ilişkili olarak son yıllarda yapılan protesto eylemlerinin merkezlerinden biri hâline gelmiştir.
- İran'da varoşlarda yaşayan nüfusun artışı ve siyasal mekanizmaların çözüm üretebileceğine dair gerçek bir vizyona sahip olmaması dikkat çekicidir. Bu çerçevede Huzistan varoşlarında yaşayan nüfusun mevcut durumunun tüm boyutlarıyla devam edeceği gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Varoşlaşma, Huzistan, Ahvaz, İstikrarsızlık, Protestolar

SUMMARY

- As a global phenomenon, suburbanization subjects many countries to various problems. This phenomenon, which is among the unsolved structural problems in Iran, is a harbinger of the alarm bells that are beginning to sound for the state. The number of people living in the suburbs of Iran is more than 25 million.
- Khuzestan is the second province in Iran in terms of suburbanization rates, and one-fifth of its population (approximately one million people) lives on the outskirts of the cities. Ahvaz, the capital of Khuzestan province, ranks third in the country for its population of more than 450,000 residents living in the suburbs.
- This situation, which emerged as one of the consequences of the continuously poor planning policies of the administrative management in the province over decades, has been transforming the province of Khuzestan. The suburbanization in the province gives rise to instability in environmental, political, social, cultural, and economic dimensions.
- With its high population density in the suburbs, the province of Khuzestan has become one of the top places in recent years where the protests have been held closely related to the suburbanization problem.
- It is noteworthy that while the population living in the suburbs of Iran increases, the political mechanisms do not have a real vision to generate solutions to this problem. In this context, it is envisaged that the current situation of the population living in the suburbs of Khuzestan will remain in all dimensions.

Keywords: Suburbanization, Khuzestan, Ahvaz, Instability, Protests

چکیده

- مسئله حاشیه نشینی یک مسئله جهان شمول است و مختص ایران نیست. اما این مسئله در ایران از جمله مسائل ساختاری حل نشده است که زنگ خطری برای نظام به شمار می رود. طبق آمارهای رسمی، بیش از ۵۲ میلیون حاشیه نشین در این کشور وجود دارد.
- خوزستان دومین استان ایران از لحاظ حاشیه نشینی است و نزدیک به یک میلیون نفر؛ معادل یک پنجم جمعیت آن در حاشیه شهرها زندگی می کنند. اهواز هم با بیش از ۰۵۴ هزار حاشیه نشین، سومین شهر با جمعیت بالای حاشیه نشین کشور به شمار می رود.
- از جمله پیامدهای حاشیه نشینی در خوزستان که محصول دهه ها سیاست گذاری نادرست در مدیریت شهری است، ایجاد ناپایداری در چهار بُعد اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، سیاسی و محیطی است.
- در چند سال اخیر، خوزستان یکی از کانونهای اصلی اعتراضات عمومی در جامعه بوده است که پیوند تنگاتنگی با مسئله حاشیه نشینی دارد.
- با توجه به روند صعودی جمعیت حاشیه نشین در ایران و فقدان چشم انداز روشنی برای حل این معضل، احتمال تغییر در وضعیت فعلی حاشیه نشینی در این استان بعید به نظر می رسد.

کلیدواژه ها: حاشیه نشینی، خوزستان، اهواز، ناپایداری ها، اعتراضات

Giriş

Son yarım asrın önemli değişimlerinden biri, kentleşmenin gelişmesiyle beraber ekonomik, toplumsal ve siyasi istikrarsızlık gibi farklı sonuçların ortaya çıkmış olmasıdır. Üçüncü dünya ülkelerinde kentleşmenin en bariz sonucu eşitsizliktir. Bu çerçevede servetin eşitsiz dağılımı kentleşme sürecinde etkili olan olumsuzluklardan biri olarak sayılmaktadır (Hal, 2008, s. 311). Söz konusu eşitsizliğin sonuçları, uzam ya da mekânların kullanım şekline de yansımakta ve dar gelire sahip kentli grupları, kentin kenar mahallelerinde yaşamaya mecbur bırakmaktadır (Haydari Novşehr ve Nazariyan, 2011, s. 33).

Varoşlaşma¹, temelde yoksulluk kavramıyla ilişkili olarak kentsel yoksulluk ve kent bölgeleri arasındaki eşitsizliğin somut göstergesidir. Varoşlarda yaşayanlar, çoğunluğu göçmenlerden oluşan ve özel bir yoksulluk kültürü içinde yaşayan yoksul ailelerdir. Bu aileler, tam anlamıyla yeni kent yaşamına uyum sağlayamamış ve kenar mahallelerde yaşamlarını sürdüren toplumsal kesimlerden oluşmaktadır (Drakakis, 1998, s. 122'den akt. Rabbani ve Efşar Kohen, 2002, s. 93). Varoşlaşma kavramı genellikle; nüfusun aşırı yoğunlaşması, kültürel çatışma, toplumsal istikrarsızlık, işsizlik ve geçici meslekler, kimlik bunalımı, şiddet, suç ve cinayet, aşağılanma duygusu, kargaşa ve kitlesel patlamaya hazır olan bir yaşam tarzı için kullanılmaktadır (Keyha ve Muradi, 2015, s. 110).

Toplum ve kent araştırmacılarına göre sanayileşme, hızlı nüfus artışı ve kent yaşamının yaygınlaşması dünyada varoşlaşmanın en önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Bu araştırmacılara göre varoşlarda yaşayanlar, işsizlik ve yoksulluk gibi sebeplerden dolayı köy ve küçük kentleri terk etmek zorunda kalarak büyük kentlere göç etmiş kesimlerdir. Söz konusu göç dalgası, Avrupa'da Sanayi Devrimi ile başlamış ve hâlâ dünyanın birçok bölgesinde özellikle geri kalmış ya da gelişmekte olan ülkelerde devam etmektedir.

Avrupa'da Sanayi Devrimi neticesinde ortaya çıkan varoşlaşmanın sebepleri ve sonuçları hakkında araştırma yapan ilk sosyologların başında Robert Ezra Park gelmektedir. Park, "Human Migration

and Marginal Man" adlı makalesinde varoşlaşmanın, Sanayi Devrimi sonrasında hayata geçirilen siyasi-ekonomik faaliyetler ve kentsel düzenin içindeki ilişkiler neticesinde ortaya çıktığını söylemektedir (Ensari, 1990, s. 39).

Park, varoşlaşma tanımında toplumsal boyuta dikkat çekerek varoşta yaşayan insanı; ırklar arası çatışma, yeni halklar ve yeni kültürlerin sonucunda ortaya çıkan bir birey olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre kader, bu bireyi aynı zamanda iki farklı dünyada yaşamaya mecbur bırakmaktadır (Ensari, 1990, s. 20). Daha sonraları Charles Abrams, Peter Lloyd, Marshall Clinard ve David Harvey gibi farklı düşünürler ve araştırmacılar, kayıt dışı yerleşim yerlerini farklı açılardan ele almış ve bunların araştırmaları varoşlaşma konusunda uzman teorilerin ortaya çıkmasına altyapı oluşturmuştur.

Bu yaklaşımların birçoğunda "göç" kavramı, önemli etkenlerden biri olarak dikkate alınmaktadır. Örneğin liberal yaklaşımda, varoşlaşmanın en önemli nedeninin nüfus ve göç olduğu ileri sürülmektedir. Politik ekonomi açısından kayıt dışı yerleşim yerlerinin oluşması kapitalist düzen kapsamında tartışılmaktadır. Radikal yaklaşımda da kayıt dışı yerleşim yerlerinin yaygınlaşması, dış etkenler özellikle de köy ve küçük kentlerden büyük kentlere yapılan göçte aranmaktadır. Bir başka önemli yaklaşım da toplumsal sınıf kavramının oldukça önemli sayıldığı Chicago Okulu tarafından ileri sürülmektedir. Bu yaklaşıma göre toplumun özünde bulunan çatışmacılık gerçeği ile kent yaşamındaki yerleşim yerleri çeşitli sınıflara göre birbirinden ayrılmaktadır. Üst sınıflardan alt sınıflara inildiğinde konut sorunu ciddileşmekte; yaşam uzamı, mekânsal kalite ve estetik simgeler, ölçüler ve boyutlar kentin ticari merkezinin çevresinden geçiş bölgesine kadar zayıflamaktadır.

Sosyalist yaklaşıma göre gelişmekte olan ülkelerde varoşlaşma, köy ve küçük kentlerden büyük kentlere göçün bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyalist teori, gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde yoksul varoş gruplarının oluşmasını emek ve sermaye arasında yaşanan doğal çatışmanın bir sonucu olarak görmektedir. Bu da kentte sermaye birikiminin oluşmasına, dengesiz ekonomik kalkınmaya ve köy ile kent arasında toplumsal çatışmaya yol açmaktadır (Kanberi vd. 2014, s. 74).

¹ Varoş, mekânsal ayırışma olgusunun ve toplumsal damgalamanın kavramsallaştırılması amacıyla eski gecekondular mahalleleri ve kent yoksullarının yaşadıkları bölgeleri tarif eden bir terim olarak sosyal bilimler literatüründe kullanılmaktadır (bk. Yücel, 2016).

Bu teoriye göre gelişmekte olan ülkelerde varoşlaşmanın en önemli sebebi göçtür. Söz konusu ülkelerde büyük kentler, köy ve küçük kentlerden gelen kalabalık göçmenlerle karşı karşıyadır. Köylüler, köylerde iş imkânları ve fırsatları olmadığından dolayı kentlere göç etmektedir. Ancak kentlerde konut, gelir ve işsizlik sorunlarından dolayı yaşadıkları sıkıntılar oldukça yoğundur. Bu nedenle kent yaşamına uyum sağlayamaya varoşlarda yaşamak zorunda kalmaktadırlar (Kanberi vd., 2014, s. 75).

Philip Hauser, hızlı kentleşmenin toplumsal ve bireysel sürtüşmeleri pekiştirdiğini ve göçmen köylülerin vatandaşlık kültürüne kademeli bir şekilde entegre olmasını engellediğini düşünmektedir. Varoşlara akın etmekten başka çareleri kalmayan bu göçmenler; eğitim, sağlık ve kültür alanlarında da çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Park'a göre varoşta yaşamak, toplumsal ve kültürel açıdan bireyleri asılı bir durumda bırakan berzah yaşamı gibidir. Park, göçten kaynaklanan kültürel ve ırk karşılaşmalarına dikkat çekerek varoşlaşmanın oluşmasının sebeplerini yine bunlara dayandırmaktadır (Gulami vd., 2013, s. 173).

Park (Ensari, 1990) göç ve varoşlaşmayı, sanayileşmenin baskın olması, toplumsal hareketliliğin artması ve nüfusun yüksek bir düzeyde yoğunlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkan sosyal düzensizlik açısından değerlendirmektedir. Büyükşehirlerde yaşanan bu değişimlerin, suç ve cinayet içerikli sapmaların ve tutumların yaygınlaşmasına sebep olduğu düşüncesindedir. Alışık olmadıkları kent muhiti, kendi kültürlerinden kopan ve yaşamak için büyükşehirlerin kenar mahallelerini seçen göçmen aileleri (Çoğu zaman sosyal düzensizlik ve ekonomik yoksullukla da birlikte gelişmektedir.) özellikle gençleri toplumsal suç ve davranışlar karşısında savunmasız bırakmaktadır (Ahmedi ve İman, 2005, s. 102).

Her hâlükârda bütün bu yaklaşımlarda varoşlaşma, genel anlamda kentin yönetim sistemi için tehlike unsuru olarak görülmektedir ve dikkate alınmadığı takdirde de sorunun şiddetlenmesine yol açacaktır. Nitekim bu durumun devam etmesi, varoşlaşma olgusunu makro düzeyde büyük bir soruna dönüştürecektir. Yoksulluk, işsizlik, boşanma, şiddet, cinayet, ayaklanma ve hırsızlık gibi sorunlar ve bu sorunlardan doğan sonuçlar varoşlaşmanın

bilinen neticeleridir. Bu sorunların toplamında ortaya çıkan daha büyük sorunlar da sosyal düzenin yıkılması için zemin hazırlayabilir.

Son yıllarda, varoşlaşma sorunuyla ilgili olarak ampirik ve işlevsel araştırmalar, birçok üçüncü dünya ülkesinde temsilciliği bulunan Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (UN-Habitat) tarafından düzenli olarak yapılmaktadır. İran'da varoşlaşma konusunda yapılan ampirik araştırmalar 1979 Devrimi öncesine kadar uzanmaktadır.

Kayıt dışı yerleşim yerleri hakkında ilk kapsamlı araştırma, toprak reformlarının ardından yaşanan yoğun göç ve kayıt dışı yerleşim yerlerinin artmasından sonra 1973 yılında Tahran Üniversitesi Toplumsal Araştırmalar Merkezi tarafından yapılmıştır. Çeşitli araştırmalar; kuramlar, ankete dayalı nicel ve belgelere dayalı nitel yöntemler aracılığıyla yapılmıştır. Kayıt dışı yerleşim yerleri konusunda yapılan araştırmaların önemli bir bölümü, söz konusu yerlerin artmasında etkili olan sebepler ve sonuçları üzerinde yoğunlaşmıştır. Burada dikkate alınan konular, bu bölgelerin sosyal, eğitim, sağlık, ekonomik ve çevre durumunun kavranması ve betimlenmesi; bunun yanı sıra suç, yoksulluk ve üretken olmayan ekonominin yaygınlaşmasında söz konusu unsurların etkilerinin incelenmesi olmuştur. Araştırmaların birçoğunda işsizlik, fırsat eşitsizliği ve sosyal mesafeler; göçü şiddetlendiren ve dolayısıyla kayıt dışı yerleşim yerlerinin çoğalmasına yol açan etkenler olarak değerlendirilmiştir (İştıyaki, 2018, s. 7).

Son dönemlerde büyükşehirlerde varoşlaşmanın artış gösterdiği dikkate alındığında Asef Bayat gibi sosyolog ve siyaset bilimciler, varoşlaşmanın yüksek bir hızla yaygınlaşmasının kentli yoksulların devrimi için bir zemin hazırlayacağını ileri sürmüştür. Bayat, *Sokak Siyaseti: İran'da Yoksul Halk Hareketleri* kitabında kentli varoşlar, seyyar satıcılar, günlük işçiler ve işsizlerin hepsini "kentli yoksullar" terimiyle genelleyerek ele almakta ve bu kesimleri etkili siyasal güçler olarak değerlendirmektedir. Güncel bir örnek vermek gerekirse İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren 40 senede gerçekleşen en büyük protestolar, Aralık 2017 tarihinde gerçekleşen eylemlerde ortaya çıkmıştır. Bu protestoların kökeninde İran toplumunda yaşanan varoşlaşma olgusuyla yakından ilgili olan geçim sorunları olduğu unutulmamalıdır.

Varoşlaşma olgusu, küresel bir sorun olarak birçok ülkeyi çeşitli sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. UN-Habitat'ın raporuna göre bu olgu, 2030 yılına kadar dünyada 2 milyar kişiyi kapsayacak ve gelişmekte olan ülkelerde nüfusun en az üçte birinin bu kapsam içinde yer almasına sebep olacaktır. UN-Habitat'ın son araştırmalarına göre çeşitli kıtalarda varoşlarda yaşayan nüfus sayısı sırasıyla Afrika'da (%62), Güney Asya'da (%31), Doğu Asya'da (%28), Batı Asya'da (%25), Okyanusya'da (%24), Latin Amerika ve Karayip Havzası'nda (%24) ve Kuzey Afrika'da (%23) olacaktır (Shahryarnews, 2019).

Bu istatistiklere göre İran %28 ortalamayla Asya ülkeleri içinde yer almaktadır. Fakat son birkaç yılda uygulanan yaptırımlar sonucunda, İran toplumunda artan ekonomik baskılar köylerden kentlere ve şehir merkezlerinden kenar mahallelere göçleri tetiklemiştir. Özellikle de Tahran, Meşhed, İsfahan, Tebriz, Huzistan ve Kirmanşah illerinde göçler hız kazanmış ve illerin varoşlarında yaşayanların nüfusunda büyük artışlar ortaya çıkmıştır.

Varoşlaşma olgusu, İran toplumunun yapısal sorunlarından biridir. Çeşitli siyasal, ekonomik ve toplumsal faktörler varoşlaşmanın oluşmasında etkilidir. Tarihsel süreçte İran'da köylerden kentlere göç, toprak reformuyla birlikte 1963 yılında hız kazanmıştır. Bu yıllarda köylerde yaşayan birçok insan; hayvanlarını, evlerini ve geçimleri için ihtiyaç duydukları mal varlıklarını satıp kentte yaşamayı köyde yaşamaya tercih etmiştir. Bu yıllarda köylerde iş fırsatlarının olmaması, göçün en önemli sebebiydi. Susuzluk, deprem ve kuraklık gibi doğal afetler de bu sürecin hızlanmasında etkili olmuştur. Öte yandan 1972-1973 yıllarında petrol fiyatlarının hızlı yükselişi sermayelerin kentlere akmasına yol açmıştır. Bu da köylerden kentlere göç motivasyonunu güçlendirmiştir. Fakat göç alan kentlerin, göçmen nüfusu kaldıracak ve hizmet sunacak bir altyapısı yoktu. Piruz Piran (1995), varoşlaşma sorununu kapitalizmin yaygınlaşmasıyla açıklamakta ve İran'da zayıf kentsel planlamanın, varoşlaşmanın yaygınlaşmasında önemli bir etken olduğunu ileri sürmektedir. İran'ın küresel kapitalizme katılmasıyla bu durum daha da şiddetlenmiştir.

İkinci düzeyde sekiz sene süren İran-İrak Savaşı, İran'da varoşlaşmanın yaygınlaşmasında bir başka önemli makro etken sayılmaktadır. Savaş netice-

sinde kentlerde ve köylerde birçok yerleşim yerinin tahrip olması özellikle de sınırlarda bulunan kentler ve köylerin tahribi, il merkezlerine ve büyük illere göçün sebebi oldu. Savaş koşullarında kentlerde konut inşası, kent yöneticileri ve politika yapıcılarının yönetiminde sürdürülememiş ve İran'da kentler konut yetersizliğiyle karşılaşmıştır. Konut yetersizliğinden dolayı kayıtlı yerleşim yerleri ve kentsel aralarda olağan dışı bir pahalık söz konusu olmuştur. Bu da göçmenlerin, illerin kenar mahallelerine ve kayıt dışı yerleşim yerlerine yerleşmelerine yol açan sebeplerden birini teşkil etmiştir.

Varoşlaşmanın yaygınlaşmasındaki üçüncü makro etken, İran'ın yönetim sisteminde ekonomi, refah ve hizmet gibi alanlardaki merkeziyetçilik kavramıyla yakından ilişkilidir. Merkeziyetçilik politikası, altyapı ve imkânların şehir merkezlerinde toplanmasına yol açmıştır. Merkeziyetçi politikaların sürdürülmesi büyükşehirlerle köy ve küçük kentler arasında eşit olmayan hizmet dağılımı nedeniyle ayrışmanın oluşmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda refah ve iş fırsatları gibi cezbedici etkenlerin büyükşehirlerde toplanması ve iş imkânlarının bu yerlerde yoğunlaşmasından dolayı köy ve kentlerde yaşayanlar göç etmiş ve büyükşehirlerin varoşlarına yerleşmiştir.

Ekonomik yapıların yanında genel olarak kentsel yönetim ve planlamanın zayıf olması, devlet desteğinin olmaması, siyasal yönetimin işlevsizliği, doğal afetler, nüfus değişimleri, sosyal dönüşümler gibi etkenler de İran'da varoşlaşmanın önemli etken ve sebepleri arasındadır. Bu etken ve sebepler dışında varoşlaşma sorununun devam etmesi ve doğurduğu sonuçlar dikkate alınması gereken bir konudur. Bu durum, yeterince dikkate alınmadığı takdirde İran için olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

Huzistan, İran'da şiddetli bir şekilde varoşlaşma sorunuyla karşı karşıya olan illerden biridir. İran'ın güneybatı illerinden biri olan Huzistan, istatistiklere göre varoş bölgeler ve kayıt dışı yerleşim yerlerinde ülkede ikinci sırada yer almaktadır (ilk sırada yer alan il, Horasan-i Rezevi). Bu ilde varoşlaşmanın orantısız artışı; kentleşme ve sürekli iç göç, yani köylerden illere göçün sonucunda yaşanmaktadır. Göçmenler hem Savaş yıllarında hem de son yıllarda kentlerin kenar bölgelerine yerleşerek büyük bir varoş nüfusunun oluşmasına sebep olmuştur. Bu varoş nüfusunun fiziki, toplumsal ve ekonomik so-

nuçlarının yansımaları, ilde bulunan varoş nüfusla sınırlı kalmayıp daha da geniş bir alana yayılabilir. Nitekim Huzistan, varoşlaşmayla birlikte kültürel yoksulluk, dengesiz kalkınma, suç ve cinayet oranının artışı, geçici işlerin yaygınlaşması ve memnuniyetsizliğin artması gibi çeşitli kentsel sorunlarla karşı karşıyadır.

İran'ın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan ve yaygınlaşan varoşlaşmayla ilgili birçok tarihsel-yapısal sebepler, Huzistan ili bağlamında daha şiddetli bir şekilde geçerlilik kazanmaktadır. Çünkü Huzistan'ın kentleşmesi ve ardından varoşlaşmasında özel olarak Kaçar Dönemi'nde petrolün keşfi, Muhammed Rıza Pehlevi Dönemi'nde toprak reformu, Devrim'den önce 1950'lerde ekonomik gelişme politikaları çerçevesinde kurulan sanayi ve tarım şirketleri etkili olmuştur. Ayrıca Devrim'den sonra sekiz yıl süren İran-İrak Savaşı ile baş etmek zorunda kalmıştır (Behmei vd., 2019, s. 130). Makro düzeyde bu tarihsel olgular Huzistan'da varoşlaşmanın yaygınlaşmasında önemli sebepler olarak sayılmaktadır.

Huzistan, ekonomik potansiyeli yüksek bir il olmasına rağmen varoşlardaki toplumsal kırılma, kentsel krize güçlü bir şekilde etki etmiş ve bu bölgelerde çeşitli sonuçlara yol açmıştır. Başka bir ifadeyle Huzistan'da varoşlaşmanın sonuçları işsizlik, çevre kirliliği, etnik ayrımcılık, uyuşturucu bağımlılığı, yoksulluk, boşanma, kent protestoları, eğitimin yarıda bırakılması gibi çözülmemiş yapısal sorunların yanında, varoşlarda yaşayanlarla ilin yönetsel sistemi arasında güvenlik krizinin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur.

Bu çalışma, güncel ve erişilebilir istatistiklerle Huzistan'da toplumsal memnuniyetsizlik ve protestoların artışı dikkate alınarak varoşlaşmanın mevcut durumu ve sonuçları hakkında bir rapor ortaya koymaktadır. Metodolojik olarak raporlamanın yönteminde, Huzistan ilinde varoşlaşmayla ilgili bulunan istatistikler ve yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Makaleler ve araştırmaların yanı sıra ulusal ve Huzistan ilinde bulunan yerel yetkililerin demeçleri ve röportajları da araştırmaya dâhil edilmiştir.

1. İran'da Varoşlaşma

Tarihsel açıdan İran'da varoşlaşmanın geçmişi 1900'lü yıllara kadar gitmekle beraber varoş-

laşma, 1960 ve 1970'li yıllarda ivme kazanmıştır. Bu yıllarda en hızlı varoşlaşma Tahran, Şiraz, Meşhed, Zahedan, Tebriz ve Kirmanşah illerinde gerçekleşmiştir (Rabbani vd., 2006). Varoşlaşma, Devrim'den sonra da hızla artmıştır. Örneğin 2016 yılı nüfus sayımına göre ülkedeki 1.234 kentin 538'i, kentsel alanda bulunan köylerden oluşmaktadır. Bu rakam İran illerinin %42'sine tekabül etmektedir.

Öte yandan İran'ın toplam 37.769 köyünden yaklaşık 4.000'i, kentsel alanda yer almaktadır. Bu da ülkenin toplam köy sayısının %11'ine tekabül ederek ülke genelindeki köy nüfusunun %17'sini yani 3.400.000 kişiyi kapsadığı anlamına gelmektedir. Mevcut yerleşim modeli dikkate alındığında bu 4.000 köy önümüzdeki yıllarda varoşlaşacaktır (Behmei vd., 2019, s. 130).

İran'da varoşlaşma konusunun önemi ve hasasiyetine rağmen resmî raporlarda kayda değer istatistiklere yer verilmemektedir. Ülke yetkililerinin açıkladığı rakamlara göre varoşlardaki nüfus 11 ila 38 milyon kişi arasındadır. Verilerde şeffaflığın olmaması gibi nedenlerden dolayı İran'da varoşlarda yaşayanların nüfusu hakkındaki veriler sadece tahminlerle sınırlıdır ve netlik taşımamaktadır.

Yol ve Şehircilik Bakanı Abbas Ahundi 2015 yılında varoşlarda yaşayanların nüfusunu, 55 milyon kentli nüfus içinde 18 milyon olarak açıklamıştır. Bu da kentli nüfusun üçte birine tekabül etmektedir (Mehrnews, 2015). İçişleri Bakanı Abdülriza Rahmani Fazli ise 2015 yılında 3 milyonu Ahvaz, Meşhed ve Tahran'da olmak üzere varoş nüfusunun 11 milyon olduğunu belirtmiştir (Payigah-i İttıla Resani-yi Devlet, 2016).

İran Mekânsal Planlama Derneği Üyesi Muhammed Rıza Mahbubfer 2020 yılında yaptığı açıklamada; enflasyon, konut fiyatları ve kiraların artmasının, varoşlaşmanın yaygınlaşmasına yol açtığına dikkat çekerek İran'da 38 milyon varoş nüfusunun olduğunu ifade etmiştir (Beytoote, 2020). Bu farklı verilere göre varoşlaşmanın İran'da artış gösterdiği açıkça ortadadır. Başka bir deyişle bu resmî istatistiklere göre ülkenin varoş nüfusunda son yirmi yılda kesintisiz bir artış yaşanmaktadır.

Tablo 1: 2016 (1395) Yılı Huzistan'da Etnik Grupların Dağılımı

İlçe	Nüfus	Etnisite
Abadan	271.484	Fars, Arap
Ağacari	17.650	Arap, Fars, Lur, Behmei
Umidiye	90.420	Arap, Fars, Bahtiyari, Behmei Luru
Endika	47.629	Bahtiyari
Endimeşk	163.759	Lur
Ahvaz	1.484.344	Arap, Fars
İze	203.594	Bahtiyari
Bağ Melik	107.390	Bahtiyari, Behmei Luru, Kaşkay Türkü
Bavi	96.484	Arap
Bender-e Mahşehr	278.037	Arap, Fars
Behbahan	179.574	Fars, Behmei Luru
Hamidiye	53.762	Arap
Hürremşehr	163.701	Arap
Dezful	444.000	Dezful Farsı, Bahtiyari, Arap
Deşt-i Azadegan	143.134	Arap
Ramşehr	48.943	Arap
Ramhormoz	127.180	Bahtiyari, Arap, Kaşkay Türkü
Şadegan	153.355	Arap
Şuş	202.004	Bahtiyari, Arap, Fars
Şuşter	191.004	Bahtiyari, Arap, Fars
Karun	105.872	Arap
Gotvend	64.119	Bahtiyari, Lur
Lali	37.119	Bahtiyari
Mescid-i Süleyman	113.419	Bahtiyari, Kaşkay Türkü
Heftkel	22.119	Bahtiyari, Kaşkay Türkü
Hindican	38.762	Arap, Bahtiyari, Fars, Benderi
Huveyze	38.886	Arap
Huzistan İlinin Nüfusu	4.887.744	4.887.744

Kaynak: Çekide-i Mataaliat-i Amayiş-i Ostan-i Huzistan, 2018, s. 18.

da bulunmaktadır. Mahşehr ilçesinde faaliyet gösteren 33 petrokimya tesisi, ilde faaliyet gösteren 4 büyük petrol rafinerisi, demir ve çelik üretimi ile ülkenin ikinci ilidir ve ayrıca ülke akarsularının üçte biri bu ilde bulunmaktadır. Örneğin sadece 2015 yılında bu ilin GSYİH'si 5,3 milyar dolar olmuştur (Dünya-yi İktisad, 2018). Bütün bu potansiyellere rağmen, Huzistan'daki işsizlik oranı, ülke genelindeki ortalama işsizlik oranının en az %2 üzerindedir. İldeki işsizlik oranı 2015 yılında %14 olmuştur. Bu yıl Huzistan ilinde en yüksek işsizlik %22,7 oranla Mescid-i Süleyman ilçesinde ortaya çıkmıştır. Mescid-i Süleyman'dan sonra %21,5

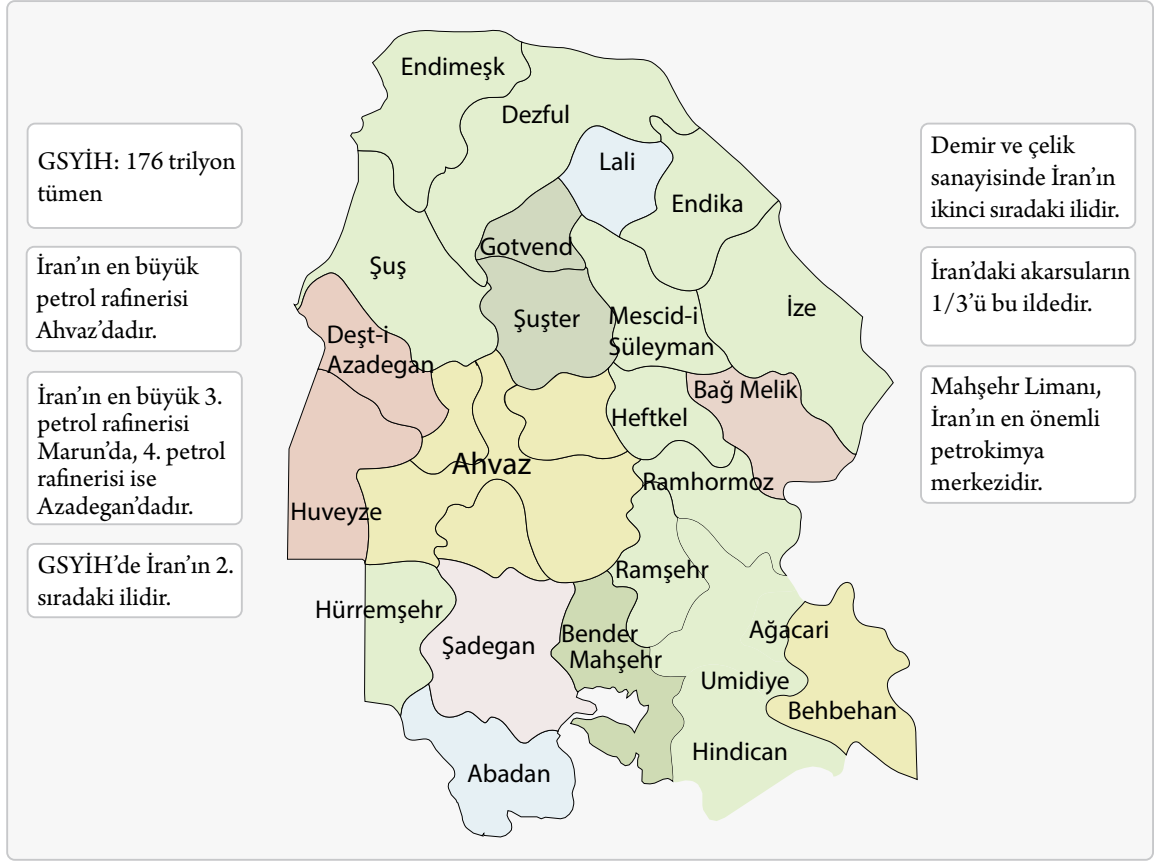
oranla Heftkel ve %21,4'lük oranla Lali ilçeleri ikinci ve üçüncü sırada yer almıştır (IRNA, 2017). Harita 3'te Huzistan'ın önemli ekonomik potansiyelleri gösterilmiştir.

2.4. Huzistan'ın Kentli ve Köylü Nüfusu

Huzistan ilinin 2015 yılında elde edilen verilere göre %75,5'lik nüfusu kentlerde ve %24,4'lük nüfusu köylerde yaşamaktadır. İlin nüfusunda en yüksek yoğunluğu %27,7'lik oranla il merkezi olan Ahvaz oluşturmaktadır. Ahvaz'dan sonra il nüfusunun %9,4'ünü oluşturan Dezful ilçesi ikinci sırada yer almaktadır.

Harita 3: Huzistan İlinin Önemli Ekonomik Kaynakları

Kaynak: İRAM İç Politika Koordinatörlüğü tarafından hazırlanmıştır.

Son yıllarda köylerden ilçelere ve şehirlere doğru gerçekleşen göç, artış göstermektedir. Harita 4'te, Huzistan'daki köylerin dağılımı koyu kırmızı renklerle gösterilmektedir. Bu köylerde yaşayanlar, köylerini terk edip daha iyi bir yaşam için ilin büyükşehirlerine ve ilçelerine göç etmektedir. Söz konusu haritada, Huzistan'daki köylerin coğrafi dağılımıyla varoşlaşma sorunsalı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu dikkat çekmektedir. Bu da ildeki varoş nüfusunun daha çok çevre köylerden göç eden nüfustan oluşmasından kaynaklanmaktadır.

2.5. Huzistan İlinin Nitelikli Yerleşim Birimleri

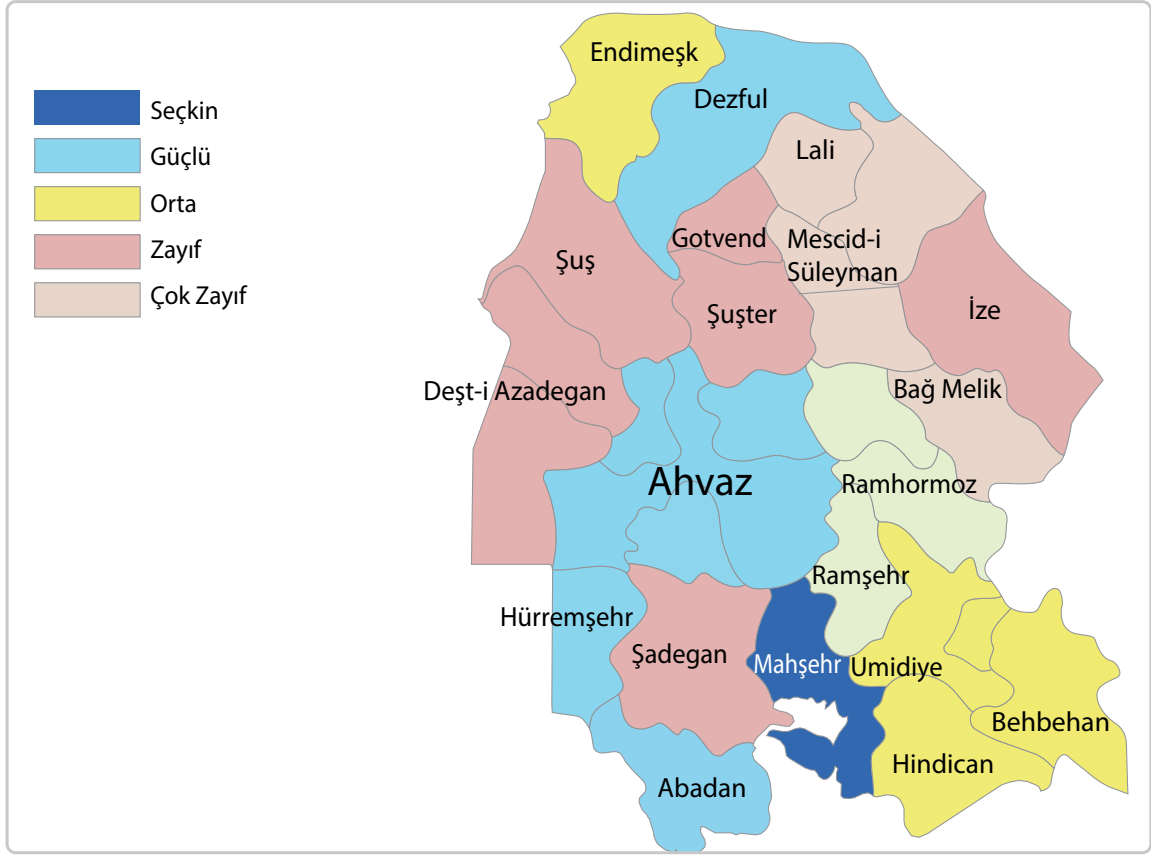
Gelişme potansiyeli taşıyan yerleşim birimleri, sakinlerine nitelikli bir yaşam sunmak için kayda değer yer altı kaynakları, insan kaynakları ve bazı özelliklere sahiptir. Bunlar tarım, sanayi ve hizmet sektörleri olarak kategorize edilmektedir. Harita 4'te yer alan yerleşim birimlerinin gelişme potansi-

yelleri coğrafi konumlarına göre farklı renklerle gösterilmektedir. Koyu mavi renkle gösterilen yerler, çok yüksek potansiyele sahip yerleşim birimlerini göstermektedir. Bu kategoride ise sadece Mahşehr Limanı bulunmaktadır.

Soluk mavi renkle gösterilen yerler, güçlü potansiyele sahip yerleşim birimlerini göstermektedir ve Ahvaz, Dezful, Hürremşehr ve Abadan ilçelerinden oluşmaktadır. Sarı renkle gösterilen yerleşim birimleri, orta düzeyde potansiyele sahiptir ve Endimeşk, Behbahan, Umidiye ve Hindican bu kategoride yer almaktadır. Koyu pembe renkle gösterilen yerleşim yerleri, zayıf potansiyele sahip olup Şuş, Deşt-i Azadegan, Gotvend, Şuşter, İze, Ramhormoz, Ramşehr ve Şadegan gibi yerleşim birimleri bu kategoride yer alır. Soluk pembe renkle gösterilen yerler, oldukça zayıf potansiyele sahiptir ve Lali, Mescid-i Süleyman ve Bağ Melik bu kategoride değerlendirilmektedir (Sazman-i Bername ve Budçe-i Kişver, 2018).

Harita 4: Potansiyel Düzeylerine Göre Kategorize Edilen Yerleşim Birimleri

Kaynak: Çekide-i Mataaliat-i Amayiş-i Ostan-i Huzistan, 2018, s. 78.

Araştırmalara göre il içinde zayıf ve çok zayıf ilçelerden yapılan göç, yoğun olarak merkezlere ya da merkez şehir Ahvaz'a yapılmaktadır. Ramhormoz, Umidiye, Bağ Melik, Mescid-i Süleyman ve İze ilçelerinden göçen Bahtiyari etnik toplumu, Ahvaz'ın Ağaceri, Hasirabad ve Menbei Ab kenar mahallerine yerleşirken Hürremşehr, Deşt-i Azadegan ve Hüveyze ilçelerinden göçen Araplar; Molaşiye, Eyn Do, Seyahi ve Şenegabad kenar mahallelerine yerleşmektedirler (Başgah-i Habernigar-i Cevan, 2019). Aslında Huzistan, yüksek ekonomik potansiyellere sahip bir ildir. Ancak ilgili otoriteler ve yöneticilerin kentsel planlamaya yönelik işlevsiz politikaları, yüksek ekonomik potansiyellere sahip olan bu tür ilçelerin bile göç vermesine yol açmıştır. Örneğin Mahşehr ilçesi, oldukça yüksek bir potansiyele sahip olmasına rağmen Huzistan ilinin sorunlu yerleşim birimlerinden sayılmaktadır ve Ayetullah Talegani, Şehit Cemran, Ayetullah Medeni, Şehit Recayi, Şehit

Seduki ve Kudüs siteleri gibi birçok kayıt dışı yerleşim yerlerine sahiptir (Haydari, 2016).

3. Huzistan'da Varoşlaşma Süreci

Daha önce ele alındığı gibi sosyalist yaklaşım, varoşlaşmayı zincir halkaları gibi birbirine bağlı olan ve göçten kaynaklanan bir dizi etkenin sonucu olarak görmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde ileri sürülen etkenler, son birkaç yılda Huzistan ilinde varoşlaşmanın meydana gelmesinde de görülmektedir.

Aslında bu teoriye ve tarihsel bakış açısına göre 1950'li yıllarda tarım ve sanayi altyapılarında yaşanan gelişme, il içinde yüksek bir nüfusun yer değiştirmesine yol açmıştır. Örneğin 1956-1966 yılları arasında Huzistan ilinde net göç rakamı yaklaşık 173.000 kişi olmuştur. Bundan dolayı Huzistan ilinde ilk varoşlaşma Mescid-i Süleyman'ın Kelge ve Abadan'ın Berim bölgelerinde yaşanmıştır. Bunun yanı sıra Irak ile sekiz

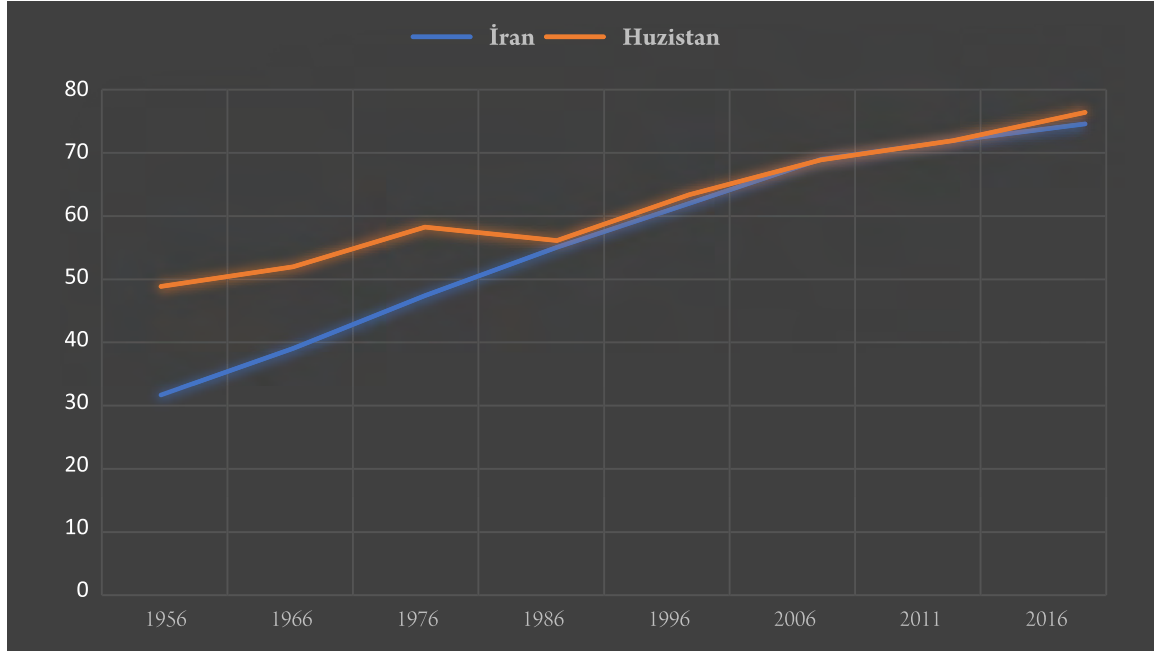

Tablo 2: İran ve Huzistan'da Kentli Nüfus Oranı

İran		Huzistan İli	
Yıl	%	Yıl	%
1956	31,4	1956	48,1
1966	38,7	1966	51,2
1976	47	1976	57,4
1986	54,6	1986	55,3
1996	61,48	1996	62,5
2006	68,46	2006	68
2011	71,38	2011	71
2016	74	2016	75,45

Kaynak: Merkez-i Amar-i İran, 2016

Grafik 1: İran ve Huzistan'da Kentli Nüfus Oranı

Kaynak: Tablo 2'de verilen veriler temel alınarak hazırlanmıştır.

sene süren savaş, Huzistan ilinde köylerden ilçelere ve şehirlere doğru göçü hızlandırmıştır. Bunun neticesinde binlerce kişi, Irak ordusunun doğrudan saldırılarının hedefinde olan ilin batı kesimlerinden merkeze ve doğu kesimlerine doğru göç etmiştir. Göçen nüfusun büyük bir bölümü için plansız bir şekilde kentlerin kenar mahallelerinde iskân alanları oluşturulmuştur. Bu da varoşlaşmayı doğurmuş ve bunun yaygınlaşmasına yol açan sebeplerden birini teşkil etmiştir (Behmei vd., 2019, s. 130).

Huzistan ilinin varoşlarda yaşayan nüfusu, Horasan-i Rezevi ilinden sonra İran'ın ikinci büyük varoş

ili olduğunu göstermektedir. Bu ilin varoşlarda yaşayan nüfusu 850.000 kişiden (ilin toplam nüfusunun %25'i) oluşmaktadır (Moroornews, 2016). Ahvaz, varoşlarda yaşayan 450.000 nüfusuyla ilin en yüksek varoş nüfusuna sahip ilçesidir (Tasnim, 2019). Ahvaz'ın varoşlarda yaşayan nüfusunun çoğunluğu Deşt-i Azadegan, Hamidiye ve Mescid-i Süleyman ilçelerinden gelmiştir. Ahvaz'dan sonra Mahşehr, Mescid-i Süleyman, Abadan, Dezful, Endimesşk ve Karun yerleşim birimleri, ilin en çok varoşlarda ve kayıt dışı yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusa sahiptir. Seyahi, Şeleng Abad, Rezmendegan, Güldeşt, Gülbahar, Kerişan, Ayn'ul-Devva, Molaşiye, Çenibe, Cengiye,

Tablo 3: Huzistan'ın 2011-2016 Yılları Arasında Aldığı Göçün İlçelere Göre Dağılımı

İlçe	Ahvaz	Dezful	Mahşehr Limanı	Behbahan	Şuşter	Endimeşk	Abadan	Hürremşehr
Göçmen Sayısı	74.148	27.227	21.219	12.750	12.306	11.686	10.987	9.046

Kaynak: Merkez-i Amar-i İran, 2016

Kut Abdullah, Kanteks, Kale Kenan, Kuy-i Tahir, Al-i Safi, Menbei Ab, Hasir Abad, Zergan, Zuye 1 ve Zuye 2 mahalleleri Ahvaz'ın en önemli varoş mahalleleridir (Serhani vd., 2019, s. 40).

Yerlilerin göçü neticesinde; Mescid-i Süleyman, Bağ Melik, Lali ve Hindican ilçelerine bağlı köylerin nüfusu tedrici bir biçimde azalarak Ahvaz'ın varoşlarda yaşayan nüfusuna eklenmiştir. Huzistan İli Planlama Araştırmaları Merkezinin istatistikleri, ilde yükselen varoşlaşmanın köylerden kaynaklandığını göstermektedir.

Bu istatistikler ayrıca oldukça zayıf ekonomik potansiyellere sahip olan Mescid-i Süleyman, Lali, Hamidiye, Hindican, Bağ Melik, Şuş ve Mahşehr gibi ilçelerin hâlâ varoşlaşmaya maruz kalabileceklerini göstermektedir. Bunun ötesinde Huzistan ilinin birçok köyünde, ailelerin genel gelirleri ve tarım kazançları düşüktür. Bu da su, gıda, sağlık hizmetleri, konut, okul gibi temel yaşam ihtiyaçlarının yetersiz kalmasına yol açtığı için göçe neden olmuş ve nüfusun artış hızı oranını negatif etkilemiştir.

İran ve Huzistan'da kentleşme istatistikleri, farklı dönem ve yıllarda kentleşme olgusundaki gelişmelerin geçmiş dönem ve yıllara göre ülke ortalamasının üstünde olduğunu göstermektedir. Bu sürecin devam etmesi, yerleşim yerlerinin çevresinde kayıt dışı mahalle ve yapıların artmasına sebep olurken Huzistan ili içinde varoş nüfusunun oluşmasına yol açmaktadır.

Kentli nüfus oranındaki artışta Huzistan ili İran'ın en çok göç alan illerinden biri sayılmaktadır. Mevcut istatistikler incelendiğinde Huzistan'da en çok göç alan yerleşim birimlerinin, varoşlarda en çok yaşayan nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Huzistan ilinin göç alma oranındaki yükselişler, yerleşim birimlerinde kayıt dışı mahallelerin oluşmasına ve varoşlaşmanın yaygınlaşmasına doğrudan etki etmektedir.

Son on yılda bu ilde bir taraftan hızlı kentleşme artış göstermiş, öte yandan da kentleşmeye paralel olarak köylerin sosyal dokularında köklü değişimler

meydana gelmiştir. Bu değişimler bağlamında 2016 yılında ilin toplam 6.000 köyünden yaklaşık 3.000'i terk edilmiştir (Merkez-i Amar-i İran, 2016). Son on yılda bu ilde yaşanan kentleşme süreci incelendiğinde çok önemli bulgularla karşılaşılacaktır. Örneğin, 1976 yılında Abadan'dan sonra ilin en çok nüfusa sahip ikinci merkez ilçesi olan Ahvaz'ın, yatırımlar ve köylerden çevre ilçelere yapılan göç neticesinde %47 nüfus artışı göstererek ilin en büyük nüfusa sahip ilçesine dönüştüğü görülmektedir (Behmei vd., 2019, s. 140).

Yatırımlar, petrol rafinerilerinin geliştirilmesi ve ağır sanayinin Ahvaz'da kurulması neticesinde bu ilçenin nüfusu 1956'dan 1966'ya kadar süren on sene içerisinde %72 artış göstermiştir (Behmei vd., 2019, s. 140). Bu dönemden sonra İran-İrak Savaşı da Ahvaz'da, ilçe merkezinde ve varoşlarda yaşayan nüfusta değişikliğe sebep olamamıştır. Savaş; Hürremşehr, Abadan, Ervendkenar ve Bostan'da yerleşim birimlerinin tahrip olmasına, petrol rafinerileri ve benzer sanayi tesislerinin yok edilmesine neden olmuştur. Yine Hürremşehr ilçesinin iş fırsatları sunan büyük merkezleri ve liman tesislerinin kapatılması da bölge sakinlerinin Ahvaz'a ve İran'ın diğer bölgelerine zorunlu bir şekilde göç etmesine yol açmıştır. Bu dönemde Ahvaz, bu denli kalabalık göçmen nüfusu kaldıracak altyapıya sahip olmadığından ve bölgede petrol sanayisinin gelişmesinden dolayı arsa ve konut fiyatları yüksek artış göstermiştir. Bu süreçte Ahvaz ile çevre bölgeler arasında bulunan fiyat farklılığı nedeniyle göçmen nüfusun bir kısmı kenar mahallelere ve gecekondualara yerleşmek zorunda kalmıştır.

Huzistan ilinin varoşlarda yaşayan nüfusunun durumu incelendiğinde, varoşlaşma sorununun ilgili otoriteler tarafından ciddiye alınmadığı ve çözüme yönelik politikaların da üretilmediği görülmektedir. Öte yandan kültürel-toplumsal araştırmalar yapılmadan bazı kurumlar üstü koordinasyon eksiklikleri ve müdahaleci eylemler, meselenin daha da karmaşıklaşmasına ve bu bölgelerde yaşayan insanların sorunlarının artmasına yol açmıştır.

Huzistan İli İmar İşlerinden Sorumlu Vali Yardımcısı Fazıl Ebyat'ın açıklamasına göre merkezî hükümet ve kentin yerel yöneticilerinin sorunları çözmek için yaptıkları bütün çalışmalar sonuçsuz kalmıştır. Ebyat, Huzistan ilinde 29 ilçeyi kapsayan 13.417 hektar işlevsiz kentsel alanın olduğunu ileri sürmüştür. Başka bir deyişle il nüfusunun %25'ini kapsayan 7.703 hektardan fazla kayıt dışı yerleşim yeri ve 245 işlevsiz kentsel mahalle bulunmaktadır (ISNA, 2019b). Bu durumun sürmesiyle Huzistan ilinin varoşlarında yaşayan nüfus; kamuoyunda, akademik araştırmalarda, makalelerde, haber ajanslarında, yerel basında, resmi yetkililerin demeçlerinde ve uzmanların röportajlarında saptandığı gibi farklı yapısal sorunlara ve sonuçlara yol açmıştır.

4. Huzistan'da Varoşlaşmanın Sonuçları

Son yıllarda bu il, kalabalık bir nüfusun yer değiştirmesiyle beraber toplumsal istikrarsızlıkla karşı karşıya kalmıştır. Göçler; çeşitli güvenlik meseleleri, ekonomik ve toplumsal sonuçlar doğurmuştur. Genel bir sınıflandırmayla bu sonuçlar toplumsal-kültürel istikrarsızlık, ekonomik istikrarsızlık, çevre krizi ve siyasal istikrarsızlıklar olmak üzere dört başlıkta sınıflandırılabilir. Kuşkusuz varoşlaşmanın sorunları ve sonuçları tek değişkenli bir etken sonucunda ortaya çıkmamaktadır.

Huzistan ilinin varoşlarında çözümsüz kalan sorunların birikmesi, yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açacak yeni şartlar oluşturmuştur. Varoşlaşma değişkeninin, bu sorun ve sonuçların oluşmasında yüksek bir etkiye sahip olduğu açıktır. Bu sonuçlar, varoşlarda sorunların oluşması, bu sorunların süreklilik kazanması ve yine günümüzde de devam etmesi şeklinde kendini göstermektedir. Bu sorunlar, il yönetiminde on yıllar boyunca uygulaması devam eden yanlış politikalar ve planlamaların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır

Ekonomik istikrarsızlığın boyutlarını oluşturan ana parametreler arasında yoksulluk, arsantları, gıda güvensizliği ve işsizlik oranının yüksek olması gelmektedir. Toplumsal-kültürel yapıdaki istikrarsızlıkla beraber ciddi sosyolojik patolojilerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar arasında uyuşturucu bağımlılığı, fuhşun artması, boşanmaların artması, çocuk yaşta evlilik, eğitimde başarısızlık, aile içi şiddet ve cinayetler, kimlikleri olmayan insanların sayısının artması, intihar,

yetkili makamlara güvensizliğin artması, zorunlu evliliğin yaygınlaşması ve cinayetlerin artması gelmektedir. Oldukça geniş bir yelpazeyi kapsayan bu sosyolojik patolojiler, varoşlaşmanın en büyük sıkıntıları olarak da yorumlanabilir. Örneğin Huzistan Emniyet Müdürlüğü Sosyal Hizmetler Yardımcısı Albay Rahman Musevi'nin 2014 yılındaki raporuna göre Ahvaz ilçesindeki suçların %80'i kentin varoşlarında gerçekleşmektedir. Rapora göre Ahvaz'da yoksullarının yaşadığı 17 bölgede en çok işlenen suçlar hırsızlık ve uyuşturucu madde kullanımınıdır. Ahvaz'da yer alan 20 karakoldan 10'u bu bölgelerde bulunmaktadır (Jonoubnews, 2014).

Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezinin 2016 yılı raporuna göre Huzistan, nüfusa göre oluşan suç dosyalarının toplamı açısından 2. il durumundadır. Bu rapora göre Huzistan ilindeki cinayet işleme ortalaması her 100 binde 4,5 kişidir. Bu oran ülke genelinde ise 3,8'dir. Bir başka toplumsal sorun ise Sistan ve Beluçistan, Kürdistan ve Hürmüzgan illerinin yanı sıra Huzistan'da da görülen çocuk evlilikleridir. 2019 yılında Huzistan ilinde 10-14 yaş aralığına mensup (372.749 çocuktan) 3.277 çocuk en az bir kez evlenmiştir. Bu raporun sonuçlarına göre çocuk evlilikleri, yoksulluk ve kenar mahallelerde yaşam faktörleriyle manidar bir ilişkiye sahiptir (Refii vd., 2017, s. 15-28). Huzistan İli Başsavcısı Ferhad Efşar Niya, 2017 yılında ISNA ile yaptığı bir söyleşide, Huzistan ilinde yoksulluk sebebiyle hırsızlığın en yaygın suç olduğunu belirtmiştir (ISNA, 2017).

Ahvaz Şehit Çemran Üniversitesi Kadın Araştırmaları Merkezi Başkanı Pervane Velevi, 2019 yılında IRNA ile yaptığı röportajda Huzistan ilindeki kadınların en büyük sorununun işsizlik ve boşanma olduğunu belirtmiştir. Velevi'ye göre ülkede eğitimli kadınların ortalama işsizlik oranı %58,7 iken bu oran Huzistan'da %60,07 şeklindedir. Ülkedeki boşanmaların artış oranı ortalama %40,9 olmakla birlikte Huzistan'da %50,5 oranındadır. Ülkedeki kadın okuryazarlık oranı ortalama %84,2 iken Huzistan'da %82,5'tir. Huzistan, 2011 yılındaki nüfus sayımına göre 10 yaş altındaki kız çocukların evlenmesi açısından 2. il konumundadır. 2016 yılında resmî kayıtlarda 10 yaş altı 39 çocuk evliliği görülmektedir ve bu evliliklerin birçoğu kayıt dışı olarak da yapılmaktadır (IRNA, 2019).

Huzistan'da göç olgusu ve yoksullaşma, toplumun sosyal dokusundaki değişimlerin yanı sıra çevre krizlerine de yol açarak il sakinlerinin yaşam kalitesini etkileyebilmektedir. Çevre krizinin boyutu bağlamında sağlık merkezlerinin sayısının yetersiz olması, konutların tapusuz olması, sel önleyici barajların zarar görebilirliği, ilkokulların sayısının yetersizliği, arsa işgalleri, asfalt yolların olmaması, bulaşıcı hastalıkların yaygınlaşması ve sürekli akan içme suyunun olmaması belirtilebilir. Huzistan Valisi Gulam Rıza Şeriatî, 2020 yılında ISNA'ya verdiği bir röportajda Huzistan iline ait 700 köyün su sıkıntısı yaşadığını bildirmiştir (ISNA, 2020).

Ortaya çıkan bütün bu istikrarsızlıklar, son aşamada sosyolojik evrede kitlesel öfke ve genel memnuniyetsizlik şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bunun işaretleri son 20 yıl içinde Huzistan'da yaşanan protestolarda görülmektedir. Bu çıkarıma göre Huzistan'da varoşlaşmanın sonuçlarının, önemli bir etken olarak varoşlarda yaşayan nüfusun yanı sıra ilin diğer yerleşim yerlerinde yaşayan toplumsal kesimleri de etkilediği ve bunun sonucunda kitlesel protestolar için yüksek bir potansiyel oluşturduğu gözlemlenmektedir.

Huzistan'da varoşlaşmanın istatistiksel göstergeleri, varoşlaşan yerleşim birimlerinde toplumsal hoşnutsuzluğun tetiklendiğini ayrıca bölge kentlerinden aldığı göç sonucu nüfusun ihtiyaçlarını karşılama seviyesinin de düştüğünü göstermektedir. Bu ildeki varoşlaşma, özel koşullarda beklenmedik gelişmelere zemin hazırlayabilir. Başka bir deyişle Huzistan ilinin varoşlaşma istatistikleri, yoksul kentli nüfusun ayaklanması gibi tepkilere zemin yaratmaktadır. Nitekim son 4 sene içinde ilde çeşitli protestolar yaşanmıştır. Söz konusu protestolardan bazıları arasında şunlar yer almaktadır:

- Aralık 2017'de Behbahan, Şuş, Ahvaz, Hürremşehr, Abadan, Mescid-i Süleyman ilçelerinde ekonomik şartlardan dolayı yaşanan genel protestolar,
- 2018 Mart ayının ilk on gününde Mahşehr, Abadan ve Ahvaz ilçelerinde Arap kimliğinin yok sayılması ve yine IRIB TV2 kanalının Külah Kırmızı programında Araplara hakaret edilmesini protesto etmek için yaşanan gösteriler,
- 30 Haziran 2018 tarihinde Hürremşehr, Mahşehr ve Ahvaz'da içme suyu yetersizliğini protesto etmek için yaşanan gösteriler,

- Şuş ilçesinde bulunan Heft Tepe Şeker Fabrikası işçilerinin, şirketin özel sektöre devredilmesi ve maaşlarının verilmemesini protesto etmek için son 3 sene greve gitmeleri,
- Ülkenin genel durumunu protesto etmek için Kasım 2018'de Ahvaz, Hürremşehr, Abadan ve Behbahan'da yaşanan protestolar,
- Huzistan Araplarının popüler şarkıcısı Hasan Haydari'nin vefatı üzerine 10 Kasım 2018 tarihinde Şadegan ve Ahvaz'da yaşanan sivil protestolar,
- Ahvaz'ın Gezaniye sakinlerinin 23 Mayıs 2020 tarihinde bölgedeki içme suyu yetersizliğini protesto etmek için gerçekleştirdiği gösteriler,
- Behbahan sakinlerinin 16 Temmuz 2020 tarihinde kötü ekonomik koşulları protesto etmek için gerçekleştirdiği gösteriler.

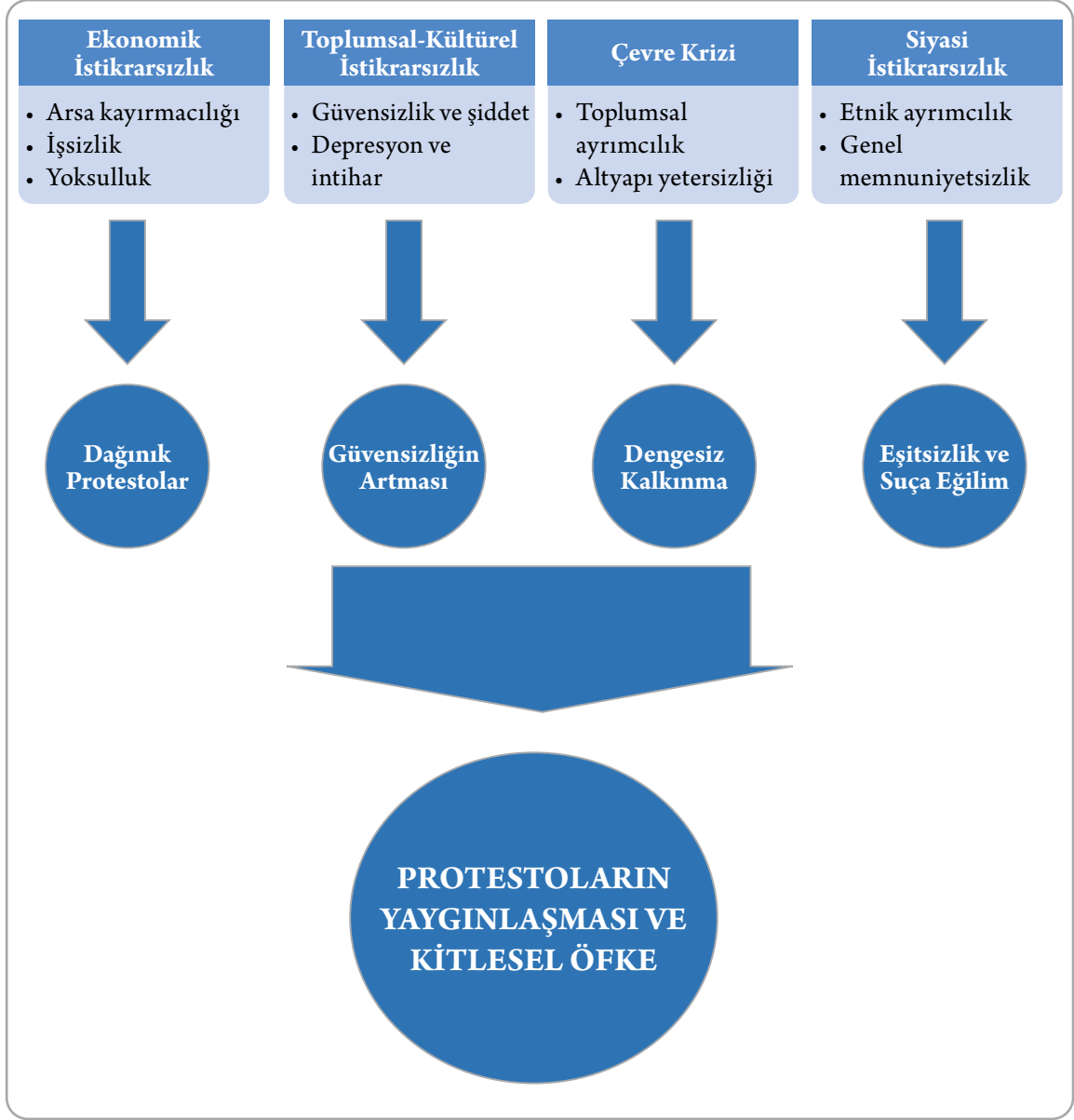
Bazı araştırmacılar protestoların yapılmasına yol açan genel memnuniyetsizliğin kökeninde içme suyu yetersizliği, kötü sağlık koşulları, temel eğitimde altyapı eksikliği, hırsızlık oranının yüksek olması, sel önleyici barajların olmaması, yöneticilerin bölgeye yönelik duyarsızlığı ve etnik ayrımcılık gibi sebeplerin yer aldığını düşünmektedir (Haşimi, 2013, Behmei vd., 2019, Refii vd., 2017). Buna ilaveten Ahvaz'da yaşanan protestoların bölgelere göre incelenmesi sonucunda da önemli bulgulara varılmaktadır. Buna göre Aralık 2018'de bu bölgelerin coğrafi uzamında gerçekleşen gösteriler, yüksek bir şiddet içermektedir. Bu varoş bölgeleri arasında Zuye 1 (Kiros), Zuye 2 (Milli Rah), Zergan, Ali Abad, Çenibe-i Ulya, Nehzet Abad, Kuy-i Seyyahi, Kuy-i Alevi, Şehrek-i Rezmendegan, Ayn-i Do, Kerişan, Gülbahar, Güldeşt, Molaşiye, Hasir Abad, Al-i Safi, Menbei Ab ve Kuy-i Tahir mahalleleri örnek olarak gösterilebilir (Serhani vd., 2019, s. 38).

Sonuç itibarıyla Huzistan'da hızlı kentleşmenin neden olduğu varoşlaşmanın; ekonomik, toplumsal-kültürel, çevresel ve siyasi sonuçları Şekil 1'de gösterildiği gibi özetlenebilir.

Bu ilin geri kalmışlığı, en başta güvenlik sorunlarına yol açabilir. Ahvaz Milletvekili Müctaba Yusifi, Temmuz 2020 tarihinde bu konuyla ilgili şu ifadelerde bulunmuştur: "Ülkenin idari

Şekil 1: Huzistan'da Varoşlaşmanın Sonuçları

bölünmesi konusunda neden bu kadar gecikmeler yaşıyor ve neden basit bir konu toplumsal ve güvenlik sorununa dönüştürülüyor? Neden Karun ve Kut Abdullah ilçelerinin resmî sınırlarının belirlenmesi 7 sene sürdü ve halkı karşı karşıya getirdi? Huzistan ili ülkedeki bütün krizlerin tablosu ve özetine dönmüştür” (Shabestan, 2020). Ayrıca 13 milletvekilinin Ahvaz varoşlarına (Menbei Ab bölgesi) Haziran 2020 tarihinde yaptığı ziyaretin, yoksulların ve göçmenlerin ayaklanması tehdidi ve güvenlik endişeleri bağlamında yorumlanabileceğini söyleyebiliriz (IRIB, 2020).

Sonuç ve Senaryolar

Göç, varoşlaşmanın etkili sebeplerinden biri olarak yerleşim yerlerinin toplumsal-kültürel ve ekonomik koşullarını iticilik ve çekicilik olmak üzere iki boyutta etkilemektedir. Sosyalist yaklaşıma göre varoşlaşmanın en önemli sonuçları arasında varoşlarda yaşayanların görelî yoksulluk oranının artması olarak tanımlanan yoksulluk kültürünün ortaya çıkması gelmektedir.

Huzistan'ın varoşlaşmasıyla ilgili yayımlanan istatistikler, bu ilin yüksek ekonomik potansiyellere

sahip olmasına rağmen yüksek bir varoşlaşma yaşadığını göstermektedir. Bu da çeşitli ekonomik, çevresel, toplumsal, kültürel ve hatta siyasal sorunlara yol açarak bölgede büyük istikrarsızlıkların oluşmasına yol açmaktadır. Burada istikrarsızlık, sürdürülebilir kentsel kalkınmanın gerçekleşmesini engelleyen süreci ifade etmektedir. Aslında Huzistan ilinde varoşlaşmadan kaynaklanan istikrarsızlıklar, gelecek kuşakları da ciddi tehlikelerle karşı karşıya bırakacaktır.

Bu istikrarsızlıklar; toplumsal, siyasal, ekonomik ve çevresel boyutlarda yansımalar bulmuştur. Bu sorunların toplamı, nihayetinde kitlesel kızgınlığın şiddetlenmesi ve protestoların genişlemesinde etkili olmuştur. Burada dikkat edilmelidir ki Huzistan ilinde yaşanan kargaşa ve protestolar, toplumda mevcut olan çeşitli sebeplerden kaynaklanmaktadır. Ancak istatistiksel veriler, kayıt dışı yerleşim yerlerindeki yaşam koşullarının, genel memnuniyetsizliğin artmasında etkili olduğunu onaylamıştır.

Aslında bütün bu olumsuz ögeler, Huzistan ili sakinlerinin toplumsal hayatında karşı karşıya kaldığı ve kamuoyuna yansıyan dinamik olgulardır. Huzistan, yapısal nedenlerden dolayı zengin petrol kaynaklarına sahip olmasına rağmen geri kalmışlık, sekiz sene süren İran-İrak Savaşı'nın doğrudan etkileri gibi sebeplerle bu ildeki toplumsal sınıflar arasında göreceli yoksulluk algısının daima var olmasına yol açmıştır. Bu nedenle il sakinlerinin birçoğunda, mevcut durumdan genel bir memnuniyetsizlik algısının varlığı gözlemlenmektedir. Öte yandan varoşlaşma meselesi, bütün olumsuz sonuçlarının yanı sıra mevcut koşulların yarattığı genel memnuniyetsizlik algısının sürmesinde önemli ölçüde etkili olmuştur.

Başka bir deyişle bu ilde yaşayanlar, yer altı kaynaklarına sahip olmalarına rağmen en az altyapı imkânına sahip olma gibi çelişkilerden dolayı rahatsızlık duymuşlardır. Aslında Huzistan halkı gündelik yaşamlarında varoşlaşma sorunu ve tehlikeli sonuçlarıyla birlikte yaşamaktadır. Uzun vadede, mevcut koşullarda kolektif acılar içinde yaşam sürdürülmesi, bu ilin ciddi olaylar ve değişimlere gebe olduğu anlamına gelmektedir. Bu acı, zaman geçtikçe halkın kolektif belleğinde birikerek kitlesel öfkeye dönüşecektir. Bu toplumsal öfke, toplumsal kriz dönemlerinde daha fazla görünürlük kazanmaktadır. Bunun örnekleri Huzistan ilinde gerçekleşen protestolarda görülmektedir. Huzistan'da varoşlaşma sorununun artması ve yaygınlaşması karşımıza iki senaryo çıkarmaktadır:

Birinci senaryoya göre sorunun çözülmesiyle ilgili sorumlu olan kurum ve kuruluşlar, muhtemelen Huzistan'da mevcut düzeni korumaya yönelik politikalar üreteceklerdir. Varoşlaşma oranının artışı ve olumsuz sonuçlarını engellemeye yönelik programlar devreye girecektir. Çünkü ülkenin mevcut özel durumundan dolayı varoşlarda yaşayan nüfusun (850.000 kişi) artmaması önemli bir adım sayılmaktadır. Bu nüfus korunduğu takdirde belli bir zaman diliminde varoş bölgelerine yönelik nüfus planlamaları yapılarak nüfusun azalması hedeflenecek ve en nihayetinde yoksulluk, intihar, cinayet, hırsızlık gibi toplumsal sorunların oranı azalıp kentli yoksullar daha iyi bir yaşam standardına sahip olacaklardır. Bunun neticesinde güvenlik tehditlerinin şiddeti ve varoşlarda yaşayanların yol açabileceği tehlikeler azalarak genel memnuniyet algısının artması yönünde uygun koşullar oluşacaktır. Mevcut kentsel yönetim sistemi ve yöneticilerinin bu sorunlar üzerine eğilmediği dikkate alındığında bu senaryonun gerçekleşme ihtimali bu defa zayıf kalmaktadır.

İkinci senaryoya göre ülkede varoşlaşma oranının yükseldiği ve politika yapıcılarının konuyla ilgili politikalar üretmekte parlak bir vizyona sahip olmadığı dikkate alındığında muhtemelen Huzistan varoşlarında yaşayanların mevcut durumu ve olumsuz koşulları bütün boyutlarıyla devam edecektir. Bu durumda, varoş bölgelerin durumu giderek uyarı durumundan kriz durumuna dönüşecektir. Sonuç itibarıyla zaman içerisinde ildeki varoşlarda yaşayanların nüfusu varoşlarda yaşamayanların nüfusunu geçecek ve bu bölgelerde suç, cinayet, hırsızlık oranları artış gösterecektir. İlin çeşitli bölgelerinde varoşlarda yaşayanların nüfusu arttıkça bu grupların birbirlerine sahip çıkma ve güç algısı da artacaktır.

Mevcut durumun devam etmesi hâlinde varoşlarda yaşayanların nüfus artışıyla varoşlaşma sorunu her an toplumsal ve siyasal düzeni altüst edebilecek potansiyeli aşarak doğrudan bir tehdide dönüşecektir. Bu durum, genel memnuniyetsizlik ve kitlesel kızgınlığın artmasına yol açarken güvenlik sorunu oluşturan halk ayaklanmaları ve isyanların meydana gelmesi ihtimalini de güçlendirecektir. Huzistan ilinde mevcut koşulların devam edeceği varsayıldığında ikinci senaryonun gerçekleşme olasılığı, birinci senaryoya göre daha yüksek görülmektedir.

Kaynaklar

- Ahmedi, H. ve İman, M. T. (2005). Ferheng-i Fakr, Haşiyeye Nişini ve Girayış be Reftar-i Bizehkarane der Miyan-i Cevanan-i Haşiyeye Nişin-i der Mahalle-yi Dih Piyale-i Şiraz der Sal 1383, *Mecelle-i Pejuheşi-yi Danişgah-i İsfahan*, Cilt 19, Sayı 2, SS. 99-118.
- Başgah-i Habernigaran-i Cevan. (2019). Delayil-i Gosteriş-i Şehr-i Ahvaz ve Haşiyeye Nişini der in Kelanşehr Çist? <https://www.yjc.ir/fa/news/7189875> [Erişim Tarihi: 07.10.2020].
- Behmei, S. vd. (2019). Fehm-i Ferayend-i Şekl giri-yi Tecrübe-i Haşiyeye Nişini ber Esas-i Nazariye-yi Dade Bünyad Mevrudi Mütalaa: Mahalleha-yi Melâşiye ve Tel bermi-yi Huzistan, *Fasilname-i Tovsie-yi İctima-i, Tovsie-yi İnsani-yi Sabık*, Yıl 14, Sayı 2, SS. 127-158.
- Beytoote. (2020). 38 Milyon Nefer ez Merdom-i İran Haşiyeye Nişin Hestend, <https://www.beytoote.com/news/social/banews72412.html> [Erişim Tarihi: 12.10.2020].
- Browse. (2020). Nakşe-i İran ve Rahha-yi İran ba Keyfiyet-i Âli, <http://browse.ir/other/iran> [Erişim Tarihi: 09.10.2020].
- Dünya-yi İktisad. (2018). Sehm-i Ostanha ez Tovlid-i Milli, <https://b2n.ir/755077> [Erişim Tarihi: 08.10.2020].
- Ebyat, F. (2019). Payigah-i Haberi-yi ISNA, <https://plink.ir/2ylwR> [Erişim Tarihi: 12.10.2020].
- Ensari, A. (1990). İraniyan-i Muhacir der Eyalet-i Muttehide, Pejuheşi der Haşiyeye Nişini-yi Dugane, Çev: Ebulkasım Seri. Tahran: Agâh Yayınevi.
- Gulami, R. vd. (2013). Avamil-i İktisadi ve İctimai-yi Haşiyeye Nişini der İran (Mütalaa-yi Movrud-i Kelan Şehr-i Tahran), *Fasilname-i Afak-i Emniyet*, Yıl 6, Sayı 20, SS. 167-186.
- Habergozari-yi Şebistan. (2020). İntikad-i Nimayende-i Ahvaz ez Amelkerd-i Ostandaran ve Femandaran der Havza-yi Maişeti-yi Merdum, <http://www.shabestan.ir/detail/News/941730> [Erişim Tarihi: 14.10.2020].
- Hal, P. (2009). Bernamerizi-yi Şehri ve Mıntıkayi, Çev: Celal Tebrizi, II. Basım, Tahran, İntişarat-i Perdaziş ve Bernamerizi-yi Şehri.
- Haşimi, M. (2013). Haşiyeye Nişinan-i Ahvaz, <https://plink.ir/QXkiR> [Erişim Tarihi: 14.10.2020].
- Haydari, A. (2016). Haşiyeye Nişinan-i Mahşehr der Şerci ve Puğulme, <https://www.dana.ir/news/889157.html> [Erişim Tarihi: 07.10.2020].
- Haydari Novşehr, M. ve Nazariyan, A. (2011). Barresi-yi Avamil-i Muasir ber Haşiyeye Nişini ve Baztabha-yi an, Ba Tekid ber Karberi-yi Hedemat-i Şehri, *Fasilname-i İlmi Pejuheşi-yi Coğrafya-yi Serzemin*, Yıl 8, Sayı 31, SS. 31-49.
- IRIB. (2017). Si u Penc der Sed-i Cemiyet-i Kişver Haşiyeye Nişin Hestend, <https://www.iribnews.ir/fa/news/1581533/35> [Erişim Tarihi: 07.10.2020].
- IRIB. (2020). Bazdid-i 13 Nemayende-i Meclis ez Menatik-i Haşiyeye Nişin-i Huzistan, <https://www.iribnews.ir/fa/news/2732170> [Erişim Tarihi: 07.10.2020].
- IRNA. (2017). Nerh-i Bikari-yi Huzistan Şahardeh u Se Dehom Dersed est, <https://www.irna.ir/news/82705362> [Erişim Tarihi: 14.10.2020].
- IRNA. (2019). Bikari ve Talak Muhimterin Mesayil-i Zenan-i Huzistan est. <https://bit.ly/33dONDi> [Erişim Tarihi: 23.11.2020].

- ISNA. (2017). “Sirkat” Cürm-ü Nehost der Huzistan. <https://bit.ly/2JaUStr> [Erişim Tarihi: 23.11.2020].
- ISNA. (2019a). 25 Milyon Nefer ez Cemiyet-i İran Haşiyeye Nişin end, <https://www.isna.ir/news/98050301576/25> [Erişim Tarihi: 09.10.2020].
- ISNA. (2019b). Huzistan Dıvdomin Ostan ez Nazar-i Vos'et-i Sukunetgahha-yi Gayri Resmi, <https://www.isna.ir/news/98051406848> [Erişim Tarihi: 09.10.2020].
- ISNA. (2020). Mesayil-i Hefttepe ve Gayzaniye ez Nigah-ı Ostandar-ı Huzistan. <https://bit.ly/3l5SXTS> [Erişim Tarihi: 23.11.2020].
- İştıyaki, M. (2018). Erzişyabi-yi Vaki' gerayane-i Siyasetha ve Kavanin-i Samandehi-yi Sükûnetgahha-yi Gayri Resmi der İran, Merkez-i Berrasiha-yi Stratejik-i Riyaset-i Cumhuri, (Der Hal-i Çap).
- Jonoubnews. (2014). 80 Dersedi Cerayim-ı Ahvaz der Manatik-ı Haşiyeye Nişin Encam Mişevend. <http://www.jonoubnews.ir/showpage.aspx?id=137611> [Erişim Tarihi: 23.11.2020].
- Kanberi, H. vd. (2014). Tehlili ber İlel-i Şekilgiri-yi İskân-ı Gayri resmi ba İstifade ez Model-i Tehlil-i Mesir (Mutaala-yi Movrudi: Mahalla-yi Şadkuli Han-i Şehri Kum), *Fasılname-i Tahkikat-i Coğrafyayi*, Yıl 29, Sayı, 3, SS. 73-88.
- Keyha, B. ve Muradi, H. (2015). Vakavi-yi Vuku-i Cerayim-i İctimayi ez Menzer-i Haşiyeye Nişini ve Nazariye-i Şikaf Daniş, *Fasılname-i İntizam-ı İctimai*, Yıl 7, Sayı 3.
- Mehrnews. (2015). Ahundi İlam Kerd: Efazayiş-i Haşiyeye Nişiniha der Şehrha/18 Milyon Haşiyeye Nişin Darim, <https://www.mehrnews.com/news/2887411> [Erişim Tarihi: 06.10.2020].
- Merkez-i Amar-i İran. (2016). Behş-i Dade ve İttılaat, <https://plink.ir/uihvU> [Erişim Tarihi: 14.10.2020].
- Merkez-i Amar-i İran. (2019). <https://bit.ly/3pZof2p> Nağs-e Taksimat Keşveri. [Erişim Tarihi: 25.11.2020].
- Moroornews. (2016). Bist u Penc Dersed-i Cemiyet-i Ostan-i Huzistan Haşiyeye Nişin Hestend, <https://b2n.ir/806636> [Erişim Tarihi: 13.10.2020].
- Payigah-i İttıla Resani-yi Devlet. (2016). Gozarış-i Vezir-i Kişver be Meclis-i Şura-yi İslami: İran Huded-i 11 Milyon Haşiyeye Nişin Dared, <http://dolat.ir/detail/280664> [Erişim Tarihi: 08.10.2020].
- Piran, P. (1995). Alunek Nişini der İran, *Mecelle-i İttılaat-i Siyasi-İktisadi*, s. 91-96.
- Rabbani, R. ve Efşar Kohen, C. (2002). Haşiyeye Nişini, Moşareket ve Mesail-i İctimai-yi Şehri, *Fasılname-i Ferheng Isfahan*, Sayı 23-24, s. 93.
- Rabbani, R. vd. (2006). Berresi-yi Evamil-i Muasir ber Şekilgiri-i Mesele-yi Haşiyeye Nişini ve Peyamedha-yi İctimai-yi An der Şehr-i Ahvaz, *Mecelle-i Coğrafya ve Towsie*, SS. 89-114.
- Refii, N. vd. (2017). Mesele Şinasi-yi Rahburdi-yi Towsie der Ostan-i Huzistan, Merkez-i Berresiha-yi Stratejik-i Riyaset-i Cumhuri, <http://www.css.ir/Media/PDF/1396/09/07/636474806288051280.pdf> [Erişim Tarihi: 13.10.2020].
- Sazman-i Bername ve Budce-i Kişver Modiriyet ve Bernamerizi-yi Kişver. (2018). Çekide-i Mataaliat-i Amayiş-i Ostan-i Huzistan, <https://cutt.us/4B4ha> [Erişim Tarihi: 10.10.2020].
- Sazman-i Zemin Şinasi ve İktisafat-i Medeni-yi Kişver. (2016). Movki'iyet-i Coğrafya-yi Ostan, <https://gsi.ir/ahwaz/fa/page/137> [Erişim Tarihi: 11.10.2020].

- Serhani, F. vd. (2019). Rutbe bendi-yi Mahallat-i Haşiyeye Nişin-i Ahvaz ber Esas Şahis-i Payidari-yi İctimai, *Mecalle-i Mutalaat-i Modiriyet-i Şehri*, Yıl 11, Sayı 37.
- Shahryarnews. (2019). Nigahi be Haşiyeye Nişini der Cihan, <http://www.shahryarnews.ir/news/59700> [Erişim Tarihi: 11.10.2020].
- Tasnimnews. (2019). Çera Huzistan Ba'd ez Horasan der Sedr-i Amar-i Haşiyeye Nişini est? <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1398/10/21/2177899> [Erişim Tarihi: 07.10.2020].
- Yücel, H. (2016). Varoşun Üç Hali: "İç Varoş", "Parçalanmış Varoş" ve "Bütünleşik Varoş". *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4 (1), 53-84.

“Tanıtım nüshasıdır, para ile satılamaz.”
“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5’inci maddesinin
2’nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.”

İRAM HAKKINDA

İran sahip olduğu tarihsel derinlik ve maddi güç etkenleri nedeniyle uluslararası ilişkilerde dikkate alınması gereken ölkelerden birisidir. İran ve Türkiye arasındaki köklü tarihî ilişkiler, sınır komşuluğu ve kapsamlı iş birliği de Türkiye açısından İran'ı çok yönlü tanımayı gerekli kılmaktadır. Bu gereklilikten hareketle 2016 yılında müstakil bir düşünce kuruluşu olarak Ankara'da kurulan İran Araştırmaları Merkezi (İRAM) öncelikle İran'a ilişkin Türk kamuoyunu ve ilgilileri bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda birincil kaynaklara dayanarak saha araştırmaları, raporlar, analiz dosyaları hazırladığı gibi Türkiye'nin muhtelif disiplinlerdeki İran uzmanı ya da araştırmacısı gereksinimini karşılamak adına; dil kursu, staj/burs programı, proje ve lisansüstü tez desteği, atölye, ihtisas semineri gibi eğitim faaliyetleri de yürütmektedir. Aynı zamanda Türkiye'de İran'a ilişkin bilimsel çalışmalar gerçekleştiren akademisyenlere araştırmalarını paylaşabilecekleri bir platform sunan İRAM, ekonomiden iç politikaya, dış politikadan güvenliğe, şiiilikten toplum ve kültüre değin geniş bir yelpazedeki yayınlarını çevrim içi ve basılı olarak okurlarına sunmaktadır.

İran Araştırmaları Merkezi

Oğuzlar Mah. 1397. Sok. No.: 14 06520 Balgat - Çankaya - Ankara / Türkiye

Tel: +90 312 284 55 02 - 03 Faks: +90 312 284 55 04

e-mail: info@iramcenter.org www.iramcenter.org

"Bu çalışmanın tüm telif hakları İran Araştırmaları Merkezine (İRAM) aittir."